

OOSTVLAAMSCHEN ZANTEN

MEDEDEELINGEN VAN DEN BOND DER OOSTVLAAMSCHEN FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van den Bond :

L. VERLODT, Zalmstraat 69, Gent

Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen, Bouw-
meestersstraat 39, St.-Amandsberg-Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten :

F. VAN ES,

Groendreef, 114, Lokeren

Cl. TREFOIS,

J. VERMEULEN & J. BOES

De Rijkdom van de Gentsche Tale.

De eerste die hierover heeft geschreven is **LODEWIJK DE VRIESE**, die in 1890 een brochure uitgaf onder den titel : **Over Gentsche spreekwoorden en spreekwijzen**, met de noodige verklaringen en met het doel den onbetwistbaren rijkdom van de **GENTSCHEN TALE** door voorbeelden aan te toonen. Deze brochure beleefde een viertal uitgaven die telkens met eenige woorden en uitdrukkingen waren vermeerderd.

De **RIJKDOM VAN DE GENTSCHEN TALE** ligt niet zoo zeer in de nagenoeg driehonderd termen en spreekwijzen door De Vriese aangehaald, dan wel in het groot getal hunner synoniemen.

En als men heden over dien rijkdom spreekt, verwijst men naar de brochuren in kwestie, waarin De Vriese 37 benamingen opgeeft voor een **KAAKSLAG**, 21 voor een **DRUPPEL** en 24 voor een **PAK SLAAG**.

In der waarheid zijn er meer. D. Vr. heeft slechts de woorden opgeteekend, die algemeen in den volksmond waren op het oogenblik dat hij zijn brochuren schreef, zonder rekening te houden met de benamingen die grootendeels uit het geheugen of in onbruik waren geraakt, zooals het uit onze lijsten blijkt.

Voor een **KAAKSLAG** vermelden wij er 87, tegen De Vriese 37:

Accent-circonflèxe, appeltaarte, **astje**, astikotje, **atoe**, avoes; **blafte**, bonkske; cerone; das, draai, drevel; **ei**; flabbe, flere, slijnke, flirre, flitter; **garla**, **gerla** of **girla**; haberdas, **handfeeste**, handgeld, **hard ei**, **hoofdflakke**, hoolhuizeke; **kaaksmete**, **kane**, kastaander, kegel, **kèze**, kinnebakslag, klak, **klets**, **kokarde**, klynke, klop; **lap**, lek, lichter, lijnke, luinker; mospel, moes, mokhijt, **mokke**, **mossel**, **mot**, **muilpere**, muke; **oester**, olienootje, oorklijnke, **oorvage**; pardaf, pataat, paté, **petater**, **pere**, pille, **pieze**, **plak**, plamaaster, **plets**, puuste, **poets**; silderee, smete, smoelpere, smoes, spekke, **souflette**; **taarte**, taat, tare, tootse, **titabaaster**, trek; **vage**, **vivelamoer**, **vijge**, vleitje, vreeuw; **wafel**, **warmappel**, wentel, wimbol; **zaadje**.

Alleen de woorden vet gedrukt staan bij De Vriese.

Dit geldt ook voor de termen **borrel** en een **pak slaag**.

JULIAAN DE LANDTSHEER, bureeloverste bij het Provinciaal Bestuur, schrijver van een paar taalrjistjes, gaf in 1892 insgelijks een brochure uit, getiteld : « **GENTSCHEN WOORDEN EN SPREEKWIJZEN** », waarin slechts 13 benamingen voor een kaakslag voorkomen, waaronder ééne, ons totaal onbekend, **nl. asschepoetster**. Zijn brochure bevat bij de 500 woorden en uitdrukkingen, zonder uitleg.

Voor een **BORREL** bevat onze lijst 80 benamingen tegen 21 bij De Vriese (oude en nieuwe te zamen) :

Akwaviva, afzetterke, artevelde, actie; **bak**, baviaan, bijterke, billenbijter, bo-

bijntje, chasse-café, **champetter**; dreupel; ei; fixe en avant; **gaai, gans**, garde champetter, **gendarm**, glazen boterham, glazeke van assurantie, **goele, goutte**; hard ei, halve scheut, hertepijne, nen Hoorebeke, hessenpikker; kegel, **lêwe, klare, ko**, koele, **kooldrager, kwak**, kwek, kwakkel, kwiatuſ, kelkske, kriekske, kerelleke; lampioentje, lanteernke, lantje, lappe-tsanne, lepel, loeze; maagzetterke, maatje, **martiko**, mamme, metserscognac; nijperke; oliepillen; ramenast, ratakwak; pekelharing van 3 cens; **sampampel, scheute**, schietuit, schiedam, sédentaire, **schrapnel**, scheerweg, **slaapmutseke, slijmsnijerke**, slijmstekker, **snaps**, stokersmastele; **tiet**, isille, twisdrijver; uitlooperke; vicares, viterke, **eene van vijf**; wittenbuik; eene van zesse; zierke, zeupe, zuivere.

Waarschijnlijk kan deze lijst nog aangevuld worden.

Wij maken overigens geen aanspraak op volledigheid voor geen enkel woord.

Voor een « **PAK SLAAG** » hebben wij er 88, tegen de Vriese 24 :

Afbatterijnge, afbessem..., afbetal..., afbuisch..., afbustel..., afdaffel..., afdaver..., afdessch..., afdoefel..., **afdrog...**, affiefel..., affrikkel..., affrott... afkamm..., afkammerij, afklets..., afklopp..., afkok..., afkuip..., afkuisch..., afkwispel..., afpandoer..., afpardaff..., afpardoef..., afpekk..., afpetater..., afpoeier..., afpeuter..., aframmel..., afransel..., aframenaster..., afreken..., afroefel..., afross..., aftaffel..., aftamboer..., aftell..., aftoefel..., afroev..., aftemmer..., aftrommel..., afzweepijnge.

Buiten **afrekenijnge** en **aftellijnge**, zijn al de andere termen verouderd; men hoort ze nog uiterst zelden.

Meer in gebruik zijn :

Baffijnge, bessem..., betal..., **bustel...**; duffel..., **daver...**, **dessch...**, **doefel...**, **fiel...**, **fikkel...**, **frott...**; **geesel...**; kamm..., kleui..., **klopp...**, **kluit...**, **koter...**, **kwispel...**; **neuk...**; opstov...; pardoefel..., **pandoer...**, **pekk...**, **petater...**, **pardaff...**, **plamaaster...**, **priegel...**, **poeier...**; **rammel...**, **ramenaster...**, **ransel...**, **reken...**, **roefel...**, **ross...**, **ros**, **roskamm...**; **smer...**, **schudd...**, **smeer**, **smijt...**; **taffel...**, **tamboer...**, **temmer...**, **troetel...**, **troefel...**; **vettijnge**.

Men denke nu niet dat die overvloed van synoniemen zich tot de woorden **KAAKSLAG**, **BORREL** en een **PAK SLAAG** beperken, en dat die voorbeelden, genomen uit het ontzaglijk getal woorden die de **GENTSCH TALE** uitmaken, als een uitzondering zouden kunnen beschouwd worden, of te gering geschat.

Om den rijkdom van het **GENTSCH DIALECT** aan te toonen en te bevestigen, laten wij hier nog een aantal voorbeelden volgen, uit menigerhande letter geput en zoo als zij ons in het geheugen kwamen. De woorden met 2 à 5 synoniemen zijn overtalrijk; die met 6 à 10 zijn zeer talrijk en boven de 10 tellen wij nog met dozijnen.

Vb. met 2 à 5 :

— De **LOODGIETER**, **TIMMERMAN**, enz. gaan niet altijd werken met hun almbak of almdoos, maar nemen meest hun **almkoker** en **gereedschapsdoos** mede.

— Die bij den **APOTHEKER** om **Gom van Pernakel** moet gaan, zal vragen naar **gom van triakel**, **triakel de gon** en **plaaster voor zweren**. (Emplâtre diachylon).

— Wanneer bij het delven de grond toesmaakt of afbrokkelt, dan zegt de **GRAVER** dat hij **instuikt**, **inschijft** of **toekalft**.

— Moet er een **AFSCHEIDSEL** geplaatst worden, dan is het een **afgescheid**, **afsluitsel**, **scheedsel**, **schutsel** of **separatie**.

— Hoevelen kennen den **AHORNBLOOM**? Weinigen zeker, maar velen kennen den **arabel**, (Fr. érable), het **booghout**, **luithout**, **violenhout** en den **Pilaan**.

— Ons **BAKKERSBEESTJE** is anders niet gekend dan onder den naam van **kolenbrander**, **schietje**, **sofietje**, **stokersbeestje** en **koolbeest**.

— Kent gij het **BEENZWART**? Neen? Dan kent ge wel het **ivoorzwart**, **lammerzwart**, **lampzwart**, **stoofzwart** en **zwartsel**.

— Den fabrieksmensch moet ge niet spreken van de **DROOGMACHINE**; maar wel van de **turbine**, **uitwinger**, **zwiermachine** en **zwiermolen**.

Van 6 tot 10 :

— De GENTSCHE BOER zal zijn aardappelen niet AANAARDEN, maar wel oopaarden, ophullen, opkuielen, ophoogen, aanbermen, aanhullen.

— ACTENBOOM treft men in de boeken aan, maar in de spreektaal is het : Hadik, hadikskruid, kruidvlier, wilde vlier, akkervlier en bergvlier.

— Iemand met veel BESLAG of wind, maakt flanflan, mammoerkens, tantewanekens, tantelaffairkens, pampan, pompon, garniture.

— Wat zegt men voor BLOEDIG ZWAARD, onze gemeene lischbloem (Gladiolus Gandavensis) ? Glaieul, glisblomme, gliskruid, gloriolen, saveks, twaalf apostels en zwaardlisch.

— Wanneer de metselaar of timmerman zijn FORMEEL moet wegnemen, dan klinkt het : center, centeringe, centerberd, rolberd, rolleke en charnierberd.

— DUIZENDKNOOP is een boekenterm (Fr. : renouée). In den volksmond : Kindjessuiker, kreupelgès, knooppè, musschentonge, onnoozel-kinderkruid, varkensgès en wilde boekweit.

— GROOTE WOLFSMELK, weer een boekenterm, alleen gekend als : gaperkens, kalvermuilkens, leeuwenmuilkens, martikosmuilkens, schaap- en konijnenmuilkens.

— Zoo gaat het ook met onze HERFSTBLOEM, die anders niet gekend is als : naakte meid, naaktevrouwe, hondsdood, naaktbloeier, naakte dame, of -madame, Arme Klare, moedernaakten en paddermoedernaakten.

Wij willen deze serie eindigen met een struikgewas dat zeer gekend is, nl. de HONDSBOOM of SPORK, wier schors dient om thee te maken voor de rhumatislijders. De volksnamen zijn : hondenhout, bloedzoekershout, hondenbezen, hondelerkes, ongeleerkes, pijlhout, roetjes en vuilhout.

ENZ.

— Boven de 10 :

Meest woorden die men honderdmaal daags kan hooren, zooals : arm, brood, hand, haar, hond, schuld, enz.

— Wat vraagt men het liefst aan een klein kind en een lief meisje ? Een KUS ? Neen : een aaike (eike), nen bais (Fr. : baiser), baiske, lekske, piepke, smakske, toetje, toes, toezeke, vleitje.

— Gaat men 's avonds naar BED ? Zeker, maar 't meest naar zijnen bak, citroenbak, coucher (Fr.), couvent, doderido, kastriedo, ketel, koefer, koker, koetse, neetzak, nest, piere, pijp, rijkoker, steekbak, tambeau, vlooi-bak, wipbak.

En de BESTEKAMER (Oud Fr. : chambre-basse = baskamer) ? Altijd naar den achterruit, aisement, éenooge, gemakhuis, huizeke, kakstille, kasteel van Portugal, privaat, secreet, schijthuis, schijtkot, stille, vertrek, ontvanger, waar de koning te voet gaat.

— Iemand AAN DE DEUR ZETTEN, zijn werk ontnemen is : buitenbonjournen, ...bustelen; ...cijferen; ...desschen, ...doefelen, ...donderen, ...draaien, ...drummen, ...duwen; ...fiefelen, ...foefelen; ...jagen, ...jassen; ...kaatsen, ...keeglen, ...kletsen, ...klippelen, ...koteren, ...kuischen, ...lappen; ...pandoeren, ...petateren, ...poepen, ...poetsen; ...rammelen, ...ranselen, ...roefelen; ...sassen, ...schuppen, ...smijten, ...stampen, ...steken; ...tsakken; ...walsen, ...werpen, ...wippen, ...zeerden, ...zetten, ...zweepen, ...zwieren.

— Ziet men een DRONKAARD, het is een : borrelheere, blaze; dreupeleere, dreupelhoofd, dreupelman, dreupelkloot, drinker; glazenblazer, glazendroger, goelenknipper, goelenstekker; kannekijker; olie, olieblaze, ...doom, ...kop, ...man, ...lap, ...pot, ...kanne, ...pulle; pintenman, putsespisser; tsenuiverbalg, ...bolle, ...heere, ...hoofd, ...kloot, ...muile; walbak; zathoofd, zatlap, zattekul, zatternile, zwalpei.

— Op een DOMMERIK ziet men met medelijden neer, want het is een : appelhoofd; d.o.m.-slim; dompeleire, dwaashoofd, dwaze, dwazerik, dwazekloot, dwazekop;

ezel, ezelskop; ijlhoofd; kalf, kalfhout, kalveke mozes, kei, kilo, kèzekop, kieken, kindskonte, kinderbolle, kinderlap, kindervoiture, kontenhoofd, kloot van Axel of van Deinze, klootzak; uitgewaaid lanteere, lapschure; onnoozel verstand. Ons Heere's z'n uil; petater, potuil; seisenhoofd, simpelhoofd, slimbroek, steinezal, stoffel, stomme beest, stomme kloot, stommen hond, stommerik; tsappe, tsoos, tjoosdek; uil, uilekmit, uithaalder; wiewaai, wietelwaai; zeep hoofd, zebedeus.

Die GELD bezit, heeft: **blijnk** of **blijnkens** (gouden muntstukken); **cens**; **hana**, **hanskens**; **klijnkaart**, **klijnkens**, **klijnklorium**, **knotsen**; **leudje**, **lood**, **luiers**; **pepers**, **picanium**, (Lat. pecunia), **pieke de monijnk** (Eng. piece of money), **pieten**; **oortjens**; **pijkens**, **platen**, **pikskens**, **poen**; **schijven**, **spek**, **spijkers**, **splinters**, **sponken**, **speces** (Fr. espèces), **spiekers** en **splint**.

— Die HONGER heeft, zal: **bieken**, **binnenspielen**; **fritten**; **knabbelen**; **mazen**; **opsmiebelen**, **opsmiekelen**; **smiebelen**, **smiekelen**, **smikken**, **smiksemen**, **smoefelen**; **verkiekassen**.

ENZ.

— Dan volgt een categorie van woorden ongemeen rijk aan qualificatieven.

Een liefhebber van BIER, zal wel een onderscheid maken tusschen: **bruin bier**, **bleek...**; **dik...**, **dobbel...**; **enkel...**, **fijn...**, **flauw...**, **Gentsch...**, **goed...** **groot...**; **hard...**; **jong...**; **klein...**, **koppig...**, **koud...**, **kwaad...**; **oud...**; **rekkend...**, **rood...**, **rijnsch...**; **slecht...**, **sterk...**; **tripel...**; **verraderlijk...**, **verzomerd...**; **wit...**; **zuur...** en **zwaar bier**,

— In deze categorie spant het woord WERE (weder) de kroon.

Men zei en met zegt: **aangenaam...**, **aanhoudend...**, **aardig...**, **abominabel...**, **admirable...**, **affreus...**, **afgewisseld...**, **agreabel...**, **allerbeste...**, **allerheiligen...**, **allerschoonste...**, **bamis...**, **beestig...**, **bedrieglijk...**, **begijntjes...**, **bekwaam...**, **belachelijk...**, **beklemd...**, **besloten...**, **betrokken...**, **bevangen...**, **bestandig...**, **bibberachtig...**, **bijtende...**, **bomes...**, **broerkens...**, **buiig...**, **buitengewoon...**;

— **chagrijn...**;

— **dampig...**, **delicieu...**, **doef...**, **dompig...**, **donder...**, **donderachtig...**, **donker...**, **dooi...**, **dooiende...**, **doodend...**, **droef...**, **droevig...**, **droog...**, **doutens...**, **duister...**, **duisterachtig...**, **duivels...**, **dul...**, **dustig...**,

— **embetant...**, **excellent...**, **extraordinair...**,

— **foore...**, **fruit...**;

— **geen...**, **geestig...**, **gemodereerd...**, **gemengeld...**, **gepeperd...**, **gestadig...**, **getemperd...**, **getijdig...**, **geweldig...**, **gezegend...**, **gewenscht...**, **gezond...**, **glazenmakers...**, **gods...**, **goddelijk...**, **goed...**, (redelijk, tamelijk, uitnemend goed...), **grillig...**, **grimmig...**, **groei...**, **groeizaam...**, **groeïende...**;

— **hard...**, **helsch...**, **hemelsch...**, **hevig...**, **hittig...**, **honden...**, **hooi...**, **huiverig...**, **huiverachtig...**, **hutsepot...**;

— **kaal...**, **kabiljous...**, **kaberdoesch...**, **kabernoensch...**, **kermis...**, **koel...**, **kiebig...**, **killig...**, **kilt...**, **kleermakers...**, **komkommer...**, **kostelijk...**, **krillende...**, **krinkende...**, **kriebelachtig...**, **kwaad...**, **kwelijk getemperd...**;

— **labbers...**, **lachend...**, **laf...**, **lafhertig...**, **lamentabel...**, **leeggangers...**, **leelijk...**, **lekker...**, **lentachtig...**, **lief...**, **lieflik...**, **lui...**, **luizig...**, **lustig...**;

— **maai...**, **maartsch...**, **mager...**, **magnifiek...**, **malsch...**, **mankoliek...**, **mei...**, **meisch...**, **meulesteedsch...**, **middelbaar...**, **middelmatig...**, **miserabel...**, **mistachtig...**, **misselijk...**, **mistig...**, **morachtig...**, **mottig...**, **mulders...**;

— **nat...**, **nevelig...**, **nijdig...**, **nobel...**, **noorsch...**, of **noordsch...**;

— **onaangenaam...**, **ongeregeld...**, **ongelukkig...**, **ongestadig...**, **ongezond...**, **onnoozel...**, **onverbeterlijk...**, **onverdraaglijk...**, **onvast...**, **onmenselijk...**, **oogst...**, **open...**, **openluchtig...**, **opperbest...**, **opstekende...**, **opklarende...**, **overtrokken...**;

— **paraplu...**, **particulier (schoon)...**, **passabel...**, **pestig...**, **petater...**, **pover...**, **prachtig...**, **pronk...**, **pronkachtig...**, **proper...**, **puik...**, **pruisisch...**;

— redelijk..., regenachtig..., rhumatism..., rijmende...;
— schandalig..., schelvisch..., schoeferjas..., schoenmakers..., schoon..., schrikkelijk..., slap..., slaperachtig..., slecht..., slegenachtig..., slijkachtig..., sloorig..., smoel..., smakelijk..., smerig..., smokkel..., smokkelachtig..., smoor..., smoorachtig..., smoorig..., smuikend..., sneeuw..., sober..., somber..., staande... stabel..., stil..., storm..., stormachtig..., straf..., stuur..., stuif..., stuurachtig...;

— taartenbakkers..., tamelijk..., tempeestig..., terribel..., thuisblijvers..., triestig..., troebel..., troebelachtig..., twijfelachtig...;

— uitgelezen..., uitgenomen...;

— valing..., variabel..., veranderlijk..., verdraaglijk..., verdrietig..., verdriete-lijk..., verschrikkelijk..., verwenscht..., vlas..., voortreffelijk..., vorstig..., vreeselijk..., vriendelijk..., vochtig..., vries..., vriezige..., vriezende..., vuil..., vast..., vruchtbaar...;

— waaierende..., wak..., warm..., wankelbaar..., waterachtig..., week..., windachtig..., winderig..., windig..., winter..., winterachtig..., wreed...;

— zaber..., zacht..., zomer..., zomerachtig..., zomersch..., zondag..., zot..., zuur..., zwaar..., zweet...;

Hieraan kunnen nog de volgende gezegden toegevoegd worden :

Het were begint hem te stellen (wordt vast) ;

Het were gaat mank, gaat zich beteren, gaat zich voegen, gaat open, gaat over (alleen gezegd van slecht weder) ;

Het were is half en half, hangt aan een zijden draad, heeft goeste van veranderen, houdt aan, houdt zich goed of kloek, is in staat van beraad, is beter dan den tijd, is genegen tot sneeuw ;

is gebroken, is gauw veranderd ;

is gekeerd, omgekeerd of omgeslegen ;

is opgestoken, is niet te vertrouwen, is naar den tijd (naar het seizoen) ;

is tusschen tweeë, is verzacht, is ziek, (onzeker), is mankoliek (plat gentsch) ;

het were slaat omme, het were keert, klaart op, neemt uit, overtrekt, ligt te draaien, pronkt, pruimt, steekt op, speelt den kwaden jongen, staat op geen beteren, staat vast, springt op krukken, stelt hem tot hitte, tot vriezen, trekt op, verandert, verbetert, ziet er vriesachtig uit, weet niet wat het wil, zal uitvallen, zal niets doen, zeg niet veel, ziet er bleek uit ; ziet er uit om te regenen, te sneeuwen, enz. ; het were zoekt, ziet er week uit ;

Zoo veranderlijk of 't were, door alle were, tegen weer en wind, door weer en wind — geen were om een hond door te jagen, om uit te gaan, om op te boffen ; van geen were gebaren (geen teeken van leven geven) ;

Goed were op handen, op iemand staat maken gelijk op 't were ;

Ieverst goe weer hèn (een goede plaats hebben) ; goe were veur den boer, voor de vortzakken (die veel hoesten, kuimen van verkoudheid) ; 't zal goe were worden als de kwade wijven kaffee gedronken hèn ;

Een were om te zweeten ; ...van achter de boterkuipe, dat is een were, 't is een were om de zee uit te drogen (na langdurige droogte).

— Bij GOED of schoon were zegt men : 't is al wat den hemel geven kan, we zouden met wenschen verliezen ;

Schoon were spelen (zich vriendelijk aanstellen) ; Als 't schoon were is, zulde ne keer meugen meegaan, (om vriendelijk iemand iets te weigeren) ;

't zal schoon were zijn als ge mij hier nog ziet (ge zult mij hier niet meer zien) ; het is het schoonste were van de wereld ; maar de helft van 't schoon were zien of verstaan (slechts de helft van iets begrijpen).

— Op SLECHT were zegt men :

't is een were om achter de stove te kruipen, om in te schijten, om in uw bedde te liggen, om koeken te bakken, in uw graf te kruipen ;

't is een schandaal van een were;

't Is een were van ons Heere, maar 't is van zijn beste niet; we zijn beter zonder were;

— Een were om geenen staat op te maken; ge kunt uit het were niet wijs worden;

— Het begint were were te worden (het weder wordt weer goed); de menschen maken den almanak en God maakt 't were;

(1710) De menschen en het Wêer, gaen ghedurig op en neer!

Op het gebied van spreekwijzen, gezegden en uitdrukkingen ontplooit zich de GENTSCH TALE in volle pracht.

Een laatste voorbeeld, met het woord **DUIVEL**.

In het WEST-VL. IDIOTICON komen 23 uitdrukkingen, enz., voor, met 4 verzendingen naar **kopwoorden**, waaraan het woord **duivel** is verbonden.

In het ZUID-VL. IDIOTICON telt men er 65, met 1 verzending.

In het ANTWERPSCH IDIOTICON 44, met 3 verzendingen.

In het LEUVENSCH IDIOTICON 22.

In het GENTSCH IDIOTICON 143 + 66 verzendingen.

En dat alleen in uitdrukkingen, enz., waarin de duivel als **BOOZE GEEST** verschijnt.

Wij zullen hier, terwille van de zeldzaamheid, de volledige(?) lijst opgeven : (1)

1. — Hem (zich) amuseeren gelijk nen duivel in een wijwatervat.
 - Van den duivel bezeten zijn.
 - Van den gierigen duivel gewiegd zijn.
 - Iemand den duivel op den hals binden.
 - Den duivel op een kussen binden.
 - Den duivel een keersken branden, omsteken.
 - Iets gewoon zijn gelijk den duivel 't branden.
 - Bij kerke en kluis, bouwt de duivel een huis.
 - Waar dat Ons Heer een kerke bouwt, daar zet de duivel een kapelle nevens.
10. — Den duivel in 't huishouden brengen.
 - Den duivel dienen.
 - 'k Moet geld hebben of de duivel zal de kaars houden.
 - Voor den duivel dansen.
 - De duivel zou hem hier dooddansen.
 - Hij zit op zijnen stoel te draaien, gelijk nen duivel in een dooske.
 - Dansen, gelijk nen duivel in een dooske.
 - Slechte processie, waar de duivel 't flambeeuw (of het kruis) draagt.
 - De achterklapper draagt den duivel op zijn tonge.
 - Slechten omgang, waar de duivel de vaan draagt.
20. — Die aan den schotel van den duivel eet, heeft een langen lepel noodig.
 - Iets naar den duivel laten gaan.
 - Die den duivel gelooft, heeft zijn meester gevonden.
 - De duivel geraakt er wijs uit!
 - Die met den duivel gescheept is, moet er mee varen.
 - Daar heeft de duivel zijnen steert, (gat, enz.) aan gevaagd.
 - De duivel heeft er zijnen steert tusschen gestoken.
 - Den duivel lijf en ziele geven.
 - 't Is kwaad den duivel een handschrift geven, want men moet de quittance in de helle gaan halen!
 - Naar den duivel gewenscht worden.

(1) De uitleg vindt men in ons werk : De Gentsche Tale.

30. — Van den duivel gewiegd zijn.
 — Den duivel gezien hebben.
 — Den duivel aan iets gezien hebben.
 — Hij trekt een muile, gelijk of dat hij 't wif van den duivel gezien heeft
 — Den duivel door een tralie zien.
 — 't Is gelijk of dat hij den duivel zijnen steert gezien heeft.
 — Daar heeft de duivel hem dood aan gezongen.
 — Die hem den duivel op den nekke haalt, moet hem dragen.
 — Ge moet den duivel in uw lijf hebben, om dat te doen.
 — Hij meendige dat hij den duivel bij de beenen had en hij had hem bij den steert.
40. — 't Gebeurt wel dat men den eenen duivel voor den anderen neemt.
 — Elk het zijne, dan heeft de duivel niets.
 — Iedere duivel heeft zijn weke (of zijn maand).
 — Hoe meer dat de duivel heeft, hoe meer dat hij wil hèn.
 — Iets naar den duivel helpen.
 — Aan iets houden, gelijk de duivel aan een versche ziele.
 — Ge zult dat doen, of de duivel zal de keerse houden.
 — De duivel houdt zich bezig met ons, en wij met anderen.
 — Al zeggen, dat de duivel hem ingeeft.
 — Den duivel in zijn lijf hebben.
50. — De duivel is mee zijn sporen in zijn gezicht gereden.
 — 't Is beter den duivel dood, dan ik.
 — Door de nijdigheid van den duivel, is de dood in de wereld gekomen.
 — Zijnen duivel is dood.
 — Gelijk de duivel is, zoo vertrouwt hij zijn gasten.
 — Het is een duivel in een schotel.
 — De eene mensch is de duivel van den andere.
 — Daar en is geen duivel in d'helle, die zoo zwart is of... (die of gene).
 — Daar en is geen duivel in d'helle, die alzo heet.
 — Het is de duivel en zijn moere.
60. — Daar is meer dan éenen duivel in d'helle !
 — Als er één duivel dood is; dan komt er een ander, die nog erger is.
 — 't Zal beteren, als de duivel dood is.
 — Elk om het zijne, de duivel om al !
 — Een ledig mensch is 's duivels oorkussen.
 — Den duivel jagen.
 — (Dit of dat...) en kan geen duivel uit d'helle.
 — Doet het..., de duivel zal in d'helle staan kijken.
 — Staan kijken, gelijk nen duivel die wijwater gelekt heeft.
70. — Tegen den duivel om 't zeerste loopen.
 — Zijnen duivel loslaten, uitlaten.
 — Iets doen, dat de duivel te late komt.
 — Waar de duivel niet komen en kan, zendt hij zijnen bode.
 — Komt de duivel in de kerke, hij wil op den hoogen autaar zitten.
 — Daar was nooit kap zoo heilig, of de duivel kreeg er zijn hoofd in.
 — Den duivel voor zijn nieuwjaar krijgen.
 — Den duivel op den hals krijgen.
 — Den duivel op Ons Heere leggen.
 — De duivel ligt daar mee jonkskens.

80. — Loopen gelijk of dat men den duivel gezien had; ...gelijk de duivel achter ons hielen zat; ...gelijk de duivel die wijwater gezien had; ...gelijk de duivel die achter ons gat zit; ...gelijk de duivel over een kerkhof.
- Drij wijven maken eenen duivel.
 - Den duivel bij de kraag kunnen nemen.
 - Mee den duivel omgaan.
 - Dat en kan geen en duivel onthouden.
 - Overeenkomen gelijk de duivel mee Sinte Michiel; of mee Sinte Pieter; of mee het wijwater.
90. — Bij den duivel te rade gaan.
- Duivel en helle roeren.
 - Waar God het vuur schiep, schiep de duivel den ketel.
 - Iemand schuwen, haten, vluchten, gelijk de duivel het kruis.
 - De duivel schijt altijd op den grootsten hoop.
 - Er op slaan gelijk de duivel op Geeraard.
 - Alles naar den duivel slaan.
 - Tusschen pint en glas, spant de duivel zijn netten.
 - De duivel speelt er mee.
 - Liggen spertelen gelijk nen duivel in een wijwatervat.
100. — Als ge van den duivel spreekt, ziet ge zijnen steert.
- Spreekt ge van den duivel of 't serpent, hij is er aan of omtrent.
 - Den duivel uit zijn vel doen springen.
 - Had ge de courage gehad, de duivel stond aan de achterdeure.
 - Als ge den duivel wilt gelooven en God wilt afgaan, zult ge voor de poorte van d'helle staan.
 - Stinken, gelijk nen duivel!
 - Mee een weduwe trouwen is mee den duivel aanhouden.
 - De luizen van den duivel vangen.
 - Zich aan iets vasthouden, gelijk nen duivel aan een ziele.
 - Mee den duivel verkeer en.
110. — 't Meel van den duivel vergaat in gruis.
- 't Zou nen ouden duivel verleen, verdrieten.
 - Daar zou nen duivel zijn Latijn aan verliezen.
 - Waar dat er niets en is, verliest de duivel zijn recht.
 - De duivel verstaat er hem aan.
 - De honderdste duivel en verstaat hem aan 't mandenmaken niet.
 - De duivel in 't gasthuis vinden.
 - Iets vreezen, gelijk de duivel 't kruis.
 - Noch duivel, noch helle vreezen.
 - 't Is naar de dood van den duivel gewacht.
 - Den duivel in zijnen buik laten wassen.
120. — 'k Weet er al zoovele van of den duivel.
- Als de duivel oud wordt, wordt hij herremijt.
 - Iemand naar den duivel zenden.
 - Geenen duivel kan er uit wijs worden.
 - Duivel zijn of worden op iemand.
 - Dat ik heele dagen moest te huis blijven, de duivel zou in 't kot zijn.
 - Ik zijn cens en de duivel zijn ziele; alzoo zijn we alle twee kontent.
 - Als ik dat niet doe, de duivel moet mijnen God zijn.
 - Den duivel te plat zijn.
 - Iets uit den duivel zijnen steert zuigen.

130. — 't Is een kwade hoop, waar de duivel de beste is.
 — Hij moet hem wel stout gebaren, die den duivel zal vervaren.
 — Soorte zoek soorte, zei de duivel, en hij liep mee ne schouwvager weg.
 — of : en hij paktege den schouwvager bij den kop.
 — of : en hij ging mee nen kooldrager op gank.
 — Dat is ééne, zei de duivel, en hij sloeg ne pater in d'helle; waarop Lucifer antwoordde : ge moet ze niet tellen, want ze moeten er allemaal komen.
 — Ge moet duivel en helle zijn, om dit of dat te doen.
 — 't Is er zoo vol, of d'helle vol duivels.
 — Al de duivels zijn losgelaten.
 — Zijn duivels ontbinden, uitlaten.
140. — Van alle duivels opg'heft zijn.
 — Om den duivel niet !
 — Loop naar (voor) den duivel !
143. — De duivel mag mij halen, als 't niet waar en is !

Kopwoorden, waaraan « duivel » is verbonden : **aandoen** (iemand den duivel aandoen) **afkomen**, **afschilderen** (de duivel is zoo zwart niet als z'hem afschilderen), enz.; **beentje**, **bidden**, **bijten**, **biechten**, **bijenvloeken**, **colere**; **dood**, **draadje**, **droomen**; **engel**; **gat**, **geld**, **God**; **hel**, **helsch**; **jagen**; **kaan**, **kadijl**, **kapot**, **kleinen**, **kleur**, **klaas**, **kloppen**, **knop**, **kruis**; **leelijk**, **liegen**, **lomp**, **loopen**, **lauwe**, **lawijt**, **luiheid**, **luis**; **moere**, **manneke**, **mankepoot**, **mudde**; **paneel**, **patientie**, **pretense**, **pilaarbijter**, **pomperije**; **rekken**, **rood**, **rostekop**; **scheren**, **schuwen**, **serieux**, **slaan**, **spel**, **Sint-Maarten**, **speld**, **spijt**, **stom**; **varken**, **verbannen**, **verkeeren**, **verlangen**, **verleen**, **vrouwe**, **vuur**; **waaien**; **ziel**. (66 + 143 = 211.)

Met hetgeen voorafgaat meenen wij, op afdoende wijze, den onbetwistbaren rijkdom van de GENTSCHE TALE duidelijk te hebben aangetoond.

December 1943.

L. O. LIEVEVROUW-COOPMAN.

Handschriften van den h. Lievevrouw-Coopman

(In het archief van den Bond.)

Zooals reeds, dankbaar, vermeld in « Oostvlaamsche Zanten » (1), schonk de Heer Lodewijk Lievevrouw-Coopman aan het archief van den Bond een reeks handschriften, zijnde uitgebreide studiën over folkloristische onderwerpen.

Hieronder volgt de lijst van deze handschriften :

- A) Oude Gentsche Volksliedjes.
- B) De Gentsche volkszangers en volksdichters.
 1. De Straatzangers.
 2. De herbergzangers : Zij die zongen voor de eer. — Zangers die betaald werden. — Zangeressen. — Liefhebbers. — Duettisten. Pianisten. — Zangherbergen.
- C) Liedjens van Pierlala.
- D) De Gentsche straatroepen.
- E) Het Teerlingspel in Gent.
- F) Oude Gentsche Maten en Gewichten.
- G) Oude Gentsche banketten en maaltijden.

(1) Oostvl. Zanten, 1943, 18° jg. blz. 125.

Over 'n paar merkwaardige tijdgenooten van J. J. Kieckepoost: R. G. Dubosch en J. J. Steyaert

EEN NASCHRIFT(*).

In verband met mijn pleidooi voor onzen eersten Gentschen urbanist J. J. Kieckepoost ontving ik een paar brieven over de in mijn opstel aangehaalde personaliteiten, die mij, althans voor het eerste geval, nopen tot een gedeeltelijke herziening van de over hem medegedeelde bijzonderheden. In beide gevallen gaan de inlichtingen uit van nazaten van de besproken figuren. Op grond van een mededeeling, ontleend aan J. Nève de Mévergnies in «Gand sous la domination française 1792-1814», doopte ik den leider van de Gentsche politiek onder het Fransch bewind tot 1800 Renier-Joris Du Bosch. Het had me reeds verwonderd dat na 1830, als Dubosch opnieuw van zich laat hooren, hij de voornamen Renier-Grégoire voerde. Blijkens de mij door zijn nazaat, Ing. Ch. Dubosch medegedeelde geboorte-akte is er geen de minste twijfel dat de voornamen van den «Jacobin farouche» wel degelijk Renier-Gregorius hebben geluid: «Die decima nona mensis aprilis anni 1765 circa horam tertiam pomeridianam natus et postridie sub conditione baptizatus est renerius gregorius filius legitimus renerii gregorii Dubosch, aetatis circiter triginta quatuor annorum ex Watervliet, et joanna catharina de bruycker conjugum, aetatis circiter viginti octo annorum ex Assenede, susceptoris adrianus de bruycker, et anna maria rosa Dirix, in partu baptizatus erat ab hieronymo jospho quertenmont cyrurgo.» Is één!

Een tweede terechtwijzing betreft den familienaam. Eerst en vooral wordt hij in één woord: Dubosch geschreven en niet Du of du Bosch, wat reeds blijkt uit de schrijfwijze van zijn vaders' naam in de geboorteakte. Daarna is er geen enkel bewijs dat onze Fransche Commissaris uit Watervliet zijn eigenlijken naam zou hebben verfranscht uit «Van den Bossche». Zoowel E. Varenbergh in «Messenger des Sciences historiques» (1893, p. 22, voetnota 1) als Dr A. Jacob in zijn uitgave van «Borgers in den Estaminé» van Broeckaert, hebben eenvoudig een bewering van de «Sysse-Panne» van Broeckaert en Gyselinck, of van de Protocole Jacobs van Anthemis voor klinkende munt aanvaard. De familie Dubosch is waarschijnlijk na de herroeping van het Edict van Nantes (1685) uit Frankrijk naar Noord-Nederland uitgeweken, waar een tak zich in Zeeuwsch-Vlaanderen heeft gevestigd. De Fransche naam Dubois uit het middeleeuwsch Fransch Dubos komt in Zuid-Frankrijk als Dubosc, Dubosq en zelfs Dubost voor. Dubosch met h is dus eerder als een vernederlandsching dan een verfransching te beschouwen. Immers bij het spellen van s en sch heeft er in de Nederlandsche spelling sedert de middeleeuwen en tot in de 18^e eeuw steeds een groote willekeur bestaan, zoodat tot rechtvaardiging van de schrijfwijze Dubosch niet eens een Zuid-Fransche afkomst moet worden verondersteld. In het Nederlandsch kan de naam Dubos, vooral naar analogie van bosch, heel normaal Dubosch hebben doen ontstaan.

Renier-Gregorius Dubosch heeft dus niet uit «franskiljonisme» zijn naam verfranscht. Is twee!

Renier-Gregorius Dubosch is als politiek man om zijn nietsontziend radicalisme (was hij immers geen Jacobijn?) door zijn voormalige partijgenooten (Van Wambeke en de mannen van de «Sysse-Panne»), zijn verwoede tegenstrevers en... de historischrijvers van de XIXe eeuw (o.a. door J. Nève) niet gespaard en nogal eenzijdig beoordeeld en veroordeeld geworden. Hij zou verdienen eens onbevooroordeeld en in het kader van zijn tijd (ook na zijn revocatie als Commissaris heeft hij als ambtenaar,

(*) Cf. Een miskende Gentsche Figuur J. J. Kieckepoost, Oostvl. Zanten, 19e jg. (1944), n° 1, bl. 1-10.

o.a. van de wateringten, tot na 1830 een rol van beteekenis gespeeld, hij was b. v. secretaris generaal van het Departement van de Schelde-monding ofte Bouches de l'Escaut) objectief te worden bestudeerd. We meenen te weten dat zijn nazaat zulk een geschiedkundige monographie op het getouw heeft en we hopen dan ook vurig dat ze, in weerwil van de ongunst der tijden, weldra het licht moge zien. Is drie !

*
**

Ons sympathiek bestuurslid van den Bond, E. H. G. Celis, door de onverbiddelijke ziekte verplicht een kluzenaarsleven te leiden, schreef mij eveneens om mij te berichten dat de uitvinder van het nieuw procédé van lithographie in kleuren in 1824, Josse-Jan Steyaert, leerling van Jozef Geirnaert, zijn grootvader was en niemand anders dan de bekende Gentsche hoofdonderwijzer, een van de drie stichters van het stedelijk onderwijs te Gent (met Jonglas en Van Nerum) na 1830, schrijver van de « Beschrijving van Gent », en andere geschiedkundige werken(*).

Over Josse Steyaert weet E. H. Celis de volgende bijzonderheden aan zijn officieele biographie van de « Biographie Nationale » toe te voegen : « Josse in 1799 geboren, volgde de lessen van meester Coucke, waar hij in 1812 de eerste prijzen behaalde. Bij het afsterven van den meester, bleef hij lessen volgen bij diens zoon, Jan Coucke, die ook schilder was. Bij dezès afwezigheid uit de school, gaf Josse les aan de leerlingen. Edoch, hij voelde veel om te leeren teekenen en schilderen als zijn meester. Deze wijdde hem in de kunst in en later volgde Josse de lessen van de stedelijke teekenschool, waar hij ook prijs behaalde. Hij werd leerling van den toenmaals beroemden schilder Jozef Geirnaert. Vermoedelijk in 1826, bij een prijskamp, werd hij verongelijkt, omdat zijn mededinger ziekelijk was en deze bevoorrecht werd, niettegenstaande zijne meesters zijn werk de voorkeur hadden gegeven. Josse zegde vaarwel aan de kunst en werd schoolmeester. »

E. H. Celis bezit nog papieren en verschillende schilderijen van zijn grootvader en ook een « lithocromie », gedagteekend 1824. Het is niet het « Schitsken » van den « Kieckeweg » door Poelman. Wat ik voor de « lithocromie » uit den Atlas Goetgebuer hield — het schijnt eerder een met de hand gekleurde lithographie te zijn — is, in elk geval wat het koloriet betreft, in het geheel niet te vergelijken met de verzorgde chromolithographie uit de verzameling van E. H. Celis. Ze stelt een geliefd romantisch thema van den tijd voor : de kleine Savoyaard met zijn orgel en zijn aapje. In de geschiedenis van de lithographie, voor zoover mij bekend, wordt de naam van Steyaert niet vermeld. De uitvinding van de XIXe-eeuwsche chromolithographie staat op naam van een Franschman uit Lotharingen Godefroy Engelmann(**). In zijn werk : « Traité théorique et pratique de la lithographie », vertaald in het Duitsch als « Das Gesamtgebiet der Lithographie », waarvan ik slechts de 2e uitgave (1843), aanwezig in de bibliotheek van den Bond, (Stadsarchief) kon raadplegen, schetst hij de geschiedenis van de chromolithographie in zijn tijd. Hij spreekt over verschillende proeven met kleurenlithographie, die vóór zijn eigen uitvinding in 1837 plaats vonden, o.a. over de chromo's van Hildebrand en Storch te Berlijn uit de jaren 1832 en 1833. Met veel waardeering doet hij de verdiensten van Hildebrand uitschijnen (bl. 32) : « In Folge seiner persönlichen Gewandheit gelang es ihm, sehr schöne Werke herzustellen, beson-

(*) De biographie van J. J. Steyaert werd opgenomen in de « Biographie Nationale » : Steyaert (Josse-Jean), onderwijzer, letterkundige en geschiedschrijver (Gent 1799-1858) en is van de hand van Prof. Joz. Vercoullie. Hij wordt vermeld als schilder, leerling van zijn vader, en 1° prijs van de Academie van Schoone Kunsten in 1818.

(**) De biographie van G. Engelmann vindt men in de « Grande Encyclopedie van Larousse » : « Engelmann (Godefroy), un des introducteurs de la lithographie en France, né à Mulhouse en 1788, mort à Paris en 1839. Il perfectionna la lithographie en améliorant les encres, les crayons et différents procédés. Il facilita l'application pratique des principes de la chromolithographie, trouvés aussi par Sennefelder, en inventant le cadre à repérer. Œuvres : Recueil d'essais lithographiques (1817), Manuel du dessinateur lithographe (1823), Traité théorique et pratique de la lithographie (1839-40). »

ders eine Sammlung der Wappen verschiedener Staaten und mehrere Abbildungen von Verzierungen, welche einen Theil der schönen Modellsammlung bilden, die die preussische Regierung zum Gebrauch für die Gewerbschulen anfertigen lässt. In allen diesen Lithographien sind die Farben mit einer um so bewundernswürdigen Kunst und Genauigkeit angebracht, als Herr Hildebrand zu einer einzigen Tafel oft zehn, zwölf, ja fünfzehn Platten gebraucht hat⁽¹⁾. Dieser geschickte Lithograph wendet wirklich eben so viel Platten an, als er Nüancen herzustellen hat und er bedarf, nun trotz so vieler Schwierigkeiten zu einem genügenden Resultate zu gelangen, der ganzen eigensinnigen Geschicklichkeit, womit ihn die Natur so glücklich ausgestattet hat, deren Herr Hildebrand bedient sich keines Mechanisches Mittels, sondern gründet sein ganzes Verfahren auf die Gewandtheit der Hände. Auch ist sein Druck sehr theuer und kann daher nur in seltenen Fällen angewendet werden. »

Engelmann heeft een vereenvoudiging van het procédé gevonden en er op 15 Januari 1837 patent op genomen. De « Société d'encouragement » te Parijs, die sedert 1828 een prijsvraag had uitgeschreven voor den gekleurden steendruk, verleende hem in 1838 voor zijn uitvinding den prijs van 2000 fr. In hetzelfde jaar verkreeg hij van de « Société industrielle » van Mulhouse een gouden medaille. Door zijn uitvinding slaagde hij erin niet alleen de kleuren, maar « alle Schattirungen und Effecte der Malerei » na te bootsen. Het wil ons toeschijnen, had hij de « lithochromieën » van Josse Steyaert gekend, hij hem niet de waardeering, die hij de prestaties van den Heer Hildebrand toedraagt, zou hebben onthouden. Naar alle waarschijnlijkheid zal het procédé van Steyaert groote gelijkenis hebben vertoond met de werkwijze van Hildebrand. De idee van het gebruik van een aantal platen voor den kleurendruk hing, sedert de uitvinding van Aloïs Senefelder, zonder twijfel in de lucht, maar men moest een allerknappst lithograaf zijn, zooals Hildebrand blijkt geweest te zijn, om de proef te wagen. In elk geval was de Gentenaar Josse Steyaert den Berlijner Hildebrand bijna 10 jaar voor. Deze voorsprong in de geschiedenis van de chromolithographie mocht wel, meenen wij, geboekt worden. De herinnering eraan hebben we te danken aan

PAUL DE KEYSER.

Josse Steyaert, uitvinder ?

Ik was zeer verrast bij het lezen der bijdrage over Kieckepoost, mijn grootvader Judocus Steyaert er als « uitvinder der lithochromie » aangeschreven te zien.

Algemeen is het geweten dat Judocus Steyaert een gewaardeerde hoofdonderwijzer was te Gent, en als geschiedschrijver bekend is door de « Beschrijving van Gent », de « Levenschets van Burgemeester Van Crombrugge » en andere werken; maar dat hij de uitvinder was van de lithochromie, was mij onbekend.

Nochtans was Steyaert schilder en leerling van Geirnaert.

Het weze mij toegelaten daarover iets te schrijven en daardoor ook een misslag in de « Biographie Nationale », terecht te wijzen.

Judocus Joannes Steyaert, te Gent geboren den 26 April 1799, was niet de zoon van den Brugschen schilder Antoine Ignace, maar wel van eenvoudige werkmenschen. Zijn vader was schoenmaker en zijn moeder eene goede kantwerkster. Zij trachtten hun zoon eene goede opvoeding te geven en bestelden hem ter school, eerst bij meester Rysenaer op 't Nieuwland; en, toen deze in 1806 overleed, bij meester Coucke, stads-primaire onderwijzer, in de Roode-Lijvekensstraat.

Judocus won de liefde van dezen goeden en geleerden meester en bekwam op school den eersten prijs der Fransche spraakkunst in 1812, kort voor dat vader Coucke overleed. Zijn zoon, Jan Coucke, schilder- en teekenmeester, zette de school, welke

(1) Cursiveering van ons.

zeer bloeiend was, voort. Steyaert bleef er leerling en behaalde al de eerste prijzen; zelfs, in 1816, de eereprijs: een zilveren medaille. Van toen af werd hij als hulponderwijzer aangesteld, hielp Meester Coucke het onderricht geven en deed menigmaal, terwijl Coucke teekenlessen gaf in de aanzienlijkste huizen der stad, gansch alleen, de school, waar zich wel 80 jongens en 40 meisjes in bevonden.

Mijnheer Coucke had een andere woonst genomen in de Burgstraat. Maar in 1821, te veel lessen hebbende voor de teeken- en schilderkunst, besloot hij het ambt van primairen onderwijzer neder te leggen. (Autobiografie van Steyaert.) En Steyaert volgde hem op als primaire meester der school van St. Jan in d'Olie.

Maar, intusschen, was bij Steyaert den drang naar de kunst ontkiemd en, niettegenstaande hij « ondermeester » was, volgde hij de leergangen in de stedelijke Akademie, waar hij, in 1818, een eersten prijs behaalde (Dessin d'après la bosse).

Over zijn loopbaan als schilder, vinden wij het volgende in zijn « **Gelukwensch aan den heer Jozef Geirnaert**, ter gelegenheid zijner benoeming tot Ridder in de Leopoldsorde: « Ontvang de gelukwenschen die ik, uw « eerste » leerling bij deze plechtigheid, de eer heb aan U, mijn oude meester en bestendige Vriend te komen aanbieden. Ik geheug mij nog met welke zorgvuldigheid Gij mij in de teekenkunst deed vorderen, zoodat ik aan uwe lessen den eereprijs te danken had, dien ik ter Akademie behaalde. Ook weet ik nog op welke eenvoudige, maar grondige wijze, gij mij het schilderen van huiselijke tafereelen en portretten hebt leeren uitoefenen, en hoe ik daardoor in staat was, om, terwijl gij tijdelijk te Parijs verbleeft, den tableau de genre « Ehec et mat » voor den prijskamp te vervaardigen; welke schilderij voor compositie, teekening, kleur en penseeling, de goedkeuring bekwam van uwen onsterfelijken meester Jozef Paelinck. Het is waar, dat deze « Ehec » oorzaak was dat ik het penseel voor het onderwijzersambt verwisselde ». Tot daar wat betrek heeft op zijn loopbaan als schilder.

Het « Ehec » was oorzaak van de ontmoediging van den schilder. Ja, niettegenstaande de goedkeuring door de meesters, werd zijn schilderij niet bekroond; de prijs werd geschonken aan een ziekelijken mededinger.

Dit geschiedde in 1825. Steyaert legde het penseel neder. Nog bezit ik, van zijne hand, een huiselijk tafereel, dat onvoltooid is gebleven.

Voortaan was hij, echter, enkel nog onderwijzer.

Toen burgemeester Van Crombrugghe in 1828, de drie kostelooze scholen te Gent opende, werd Steyaert hoofdonderwijzer benoemd in de school van St. Jan in d'Olie; later van die in het Prinsenhof. Josse Steyaert gunde zich voortaan geen andere uitspanning meer dan het lidmaatschap van geleerde genootschappen. Hij werd o.m. schatbewaarder van de maatschappij « De Taal is gansch het Volk », en besteedde zijn vrijen tijd om geschiedkundige werken te schrijven en die uit te geven ten dienste van zijn leerlingen en van het Vlaamsche volk.

Wat de beruchte « lithochromie » betreft, vind ik in de weinige overgebleven papieren niets.

De litho zelf, echter, is nog in mijn bezit en stelt voor: een kleine bedelaar (petit Savoyard), die zich in een hoekje tegen de koude beschut; vóór hem staat het klein draaiorgel, waarop een gekleed aapje. De chromo is geteekend: **J. S. 1824**. Het is dus wel deze prent waarvan Kieckepeest spreekt.

Wat is lithochromie? Zeker niet volgens het procédé van kleur-steendruk, met achtereenvolgende kleurendruk; maar wel een steen waarop het onderwerp is geschilderd en dan kan afgedrukt worden. Ik laat de technici daarover aan het woord.

Bijgaande reproductie zal misschien toelaten andere exemplaren te ontdekken. Ik dank de redaktie van onze « Zanten » mij daartoe de gelegenheid te schenken.

G. CELIS pr.

De Lithochromie van Josse Steyaert.

Het deskundig onderzoek van de door E. H. G. Celis met piëteit bewaarde « lithochromie » van zijn grootvader, Josse Steyaert, heeft uitgewezen dat we wel met een gekleurde lithografie te doen hebben, maar geenszins wat men later een « chromolithografie » heeft genoemd.

De onderzoeker, de Heer Herman Verbaere, de bekende kunstenaar, leeraar en beoefenaar van de moderne grafiek, heeft bevonden dat de lithochromie van Josse Steyaert een gewone steendrukproef in zwart is, die naderhand bovenop gekleurd werd. Er is hier evenwel geen bedrog in het spel. Josse Steyaert heeft beproefd aan een gekleurde lithografie het uitzicht van een olieverfschilderij te geven, een voornemen, waarin hij geslaagd is, edoch een dusdanig procédé is geen « veelkleurdruk ». De Heer Verbaere stelt zich voor dat het tafereel als volgt tot stand kwam : de teekening werd op een gekorrelde steen gebracht, hiervan werd een proef in zwart getrokken op dik papier (tekenpapier). Deze proef eenmaal goed droog zijnde, werd ze opnieuw ingerold met een mengsel van lijnolie en vernis. Naderhand werd de teekening dan opgewerkt met gewone fijngeslepen oliekleuren, hetgeen een zeer doorschijnend effect geeft.

We danken den Heer Verbaere voor zijn vakkundig advies, dat klaarte heeft gebracht in een der belangwekkendste vraagstukken van de geschiedenis van de chromolithografie, en, jammer genoeg voor Gent, de aanspraken op de prioriteit van de uitvinding doet vervallen. Daar de lithochromie niet de beteekenis heeft, die aanvankelijk werd gedacht, heeft de redactie ervan afgezien het alleszins merkwaardig document te laten reproduceeren. De nadruk in kleuren zou anderzijds groote kosten hebben medegebracht, die in dezen tijd van besparing niet te verantwoorden zouden geweest zijn.

De Redactie.

Zanten.

VLIFTIG KINDERRIJMPJES UIT MEENEN(1).

1. — Zalige Nieuwjaar, Peter !
Hoe meer dadde geeft, hoe beter.
Geefde mie ne soe,
't En ê nie genoeg !
Geefde mie nen dikken,
'k Smiet hem in stikken !
Geefde mie nen frank,
Ge zie wel bedankt !
En geefde mie (mij) niets,
Ge ziet (zijt) mijne peter niet.

(Zie varianten uit Gistel en Oudenburg, opgeteekend door M. Gysseling, in Oostvl. Zanten, 14° jg. 1931, bl. 54.)

2. — Hoep, Marianneken,	Hoep, Marianneken,
Vul mijn kanneken	Vul mijn kanneken
Tegen vastenavond !	Tegen Karnaval !

(Zie variante uit St.-Niklaas. opgeteekend door de Keersmaecker in Oostvl. Zanten, 15° jg. 1940, bl. 144.)

3. — Zage, zage mijle,
'k ê zoo lang toe Metten gewoond,
Toe Metten, den timmerman,
En hij heê mij leeren zagen
Ne Winter en nen Zomer.

(1) Zie mijn drie vorige bijdragen hierover in Oostvl. Zanten : 14° jg. 1939, bl. 81; 15° jg. 1940, bl. 67-71; 17° jg. 1942, bl. 109.

4. — Do, ré, mi, fa, sol !
Pakt de katte bij heur hol,
Pakt den hond bij zijnen steert,
Dat is de moeite weerd !

(Zie variante uit Oudenburg, opgeteekend door M. Gysseling, in Oostvl. Zanten, 14e jg. 1939, bl. 60; uit St.-Niklaas, opgeteekend door De Keersmaecker in Oostvl. Zanten, 16e jg., bl. 176.)

5. — Duumke
Liet een pruumke.
Hij was zoo blie (blij),
En hij liet er drie !
Hij was zoo verlegen,
En hij liet er negen !
Hij was zoo verwonderd,
En hij liet er honderd !
En hij was zoo dul,
En hij scheidt heel zijn broek vul !

(Zie variante uit Gent, opgeteekend door Em. Andelhof, Oostvl. Zanten, 13^e jg. 1938, bl. 67.)

6. — Sint Niklaas van 't hoekske,
Met zijn korentenbroekske,
Met zijn papieren frakske
En zijn fiegen (vijgen) hoeike.
7. — Sint Niklaai van Heule,
Leg wat in mijn seule (= emmer).
En al wat er niet in en kan,
Leg het op de vensterbank.

(Zie variante uit Zegelsem bij A. De Cock en Teirlinck. Kinderspel en Kinderlust. Deel VII, bl. 149.)

8. — Daar was ne keer ne mol
Die kroop in zijn gashol (= gershol ?)
'n Beetje onder d'eerde.
(Kristientje) rijdt te peerde,
Te peerde op eenen bezemstok.
(Kristientje) krijgt nen nieuwen rok,
Ne nieuwe rok met mouwen !
(Kristientje) gaat morgen trouwen !
Wie zal er de speelman zien (zijn) ?
(Lutgart) met heur oude patien ! (patijn = holleblok, kloef).

De namen worden hier door die van de speelkameraadjes ingegeven, en zijn, natuurlijk veranderlijk.

9. — Si tu veux, si tu veux :
Mijn moeder heeft een keu ;
Mijn vader heeft nen kletskep
En er staa geen haar meer op.
10. — Een, twee, drie, vier !
Een hoedje, een hoedje !
Een, twee, drie, vier :
Een hoedje van papier !
Een, twee, drie, vier, vijf !
Een popke, een popke !

Een, twee, drie, vier, vijf :
Een popke zonder lijf !
Een, twee, drie, vier, vijf, zes !
Een kindje, een kindje !
Een, twee, drie, vier, vijf, zes :
Een kindje met een flesch !

(Zie, voor de eerste strofe alleen, een variante uit **Kruike**, opgeteekend door Cl. Trefois, in Oostvl. Zanten, 7^e jg. 1932, bl. 19.)

11. — Ik hem ne ring gevonden,
Een ring van diamant.
'k Heb hem aan mijn vingerke gebonden,
Deze ring van diamant.
O! O! O! Dat is plezant,
Eene ring van diamant !
O! O! O! Dat is plezant,
Eene ring van diamant !

(Zie varianten uit **Denderleeuw** bij De Cock en Teirlinck. Kinderspel en Kinderlust. I. bl. 42.)

12. — Wilt ge wetten,
Voor vijf frank
Dat g'uw neus
Op uw gat niet kunt zetten ?!

(Zie variante uit **St.-Niklaas**, opgeteekend door De Keersmaecker in Oostvl. Zanten, 16^e jg. 1941, bl. 178.)

13. — Visch, visch,
Schellevisch,
Die van nacht in zijn bedde pist !

Dit rijmpje is eigen aan een wijk van **Meenen**, nl. **Meenen-Barakken**.

(Zie variante uit **St.-Niklaas**, opgeteekend door De Keersmaecker in Oostvl. Zanten, 15e jg. 1940, bl. 138; en uit **Dendermonde** bij Laura Hiel, Zing Mee, I, bl. 108. Andere nog bij De Cock en Teirlinck, Kinderlust en Kinderspel, II, bl. 25.)

14. — Wie gaat er mée naar Amerika ?!
Kletskop !

15. — Yes !
Bier en pis !
En als hij dronken is,
Weet niet wat het is !

Het volgende is een **liedje** :

16. — 'k Heb mijn vaders' slaapmuts an !
Blinkmarchan', blinkmarchan' !
'k Heb mijn vaders' slaapmuts an,
Blinkmarchan' !

'k Heb ze verkocht veur honderd fran' !
Blinkmarchan', blinkmarchan' !
'k Heb ze verkocht veur honderd fran' !
Blinkmarchan' !

De negen volgende zijn rijmpjes en liedjes bij spelen gebruikt :

17. Anna zat op eenen steen.
Eenen steen, eenen steen !
Anna zat op eenen steen,
Eenen steen !

Anna kamt heur haren.
Heur haren, heur haren !
Anna kamt heur haren,
Heur ha-âren !

Anna begon te weenen.
Te weenen, te weenen !
Anna begon te weenen,
Te wee-ëenen.

Toen kwam de moeder bij haar staan.
Bij haar staan, bij haar staan !
Toen kwam de moeder bij haar staan,
Bij haar staan !

Maar, Anna, waarom weent ge zoo ?
Weent ge zoo, weent ge zoo.
Maar, Anna, waarom weent ge zoo ?
Weent ge zoo ?

Omdat ik morgen sterven moet.
Sterven moet, sterven moet !
Omdat ik morgen sterven moet,
Sterven moet !

(De volgende twee strofen worden geheel door heel de ronde gezongen, zonder voorzangster) :

Anna moet niet sterven.
Niet sterven, niet sterven !
Anna moet niet sterven,
Niet ste-êrven !

Toen kwam de jager uit het bosch.
Uit het bosch, uit het bosch !
Toen kwam de jager uit het bosch,
Uit het bosch !

(De volgende strofen worden weer beurtelings gezongen zooals die van 't begin).

Daar pakte hij zijn mesken.
Zijn mesken, zijn mesken !
Daar pakte hij zijn mesken,
Zijn me-êsken !

En vroegen: waar is Anna nu ?
Anna nu, Anna nu !
En vroegen: waar is Anna nu,
Anna nu ?

Hij sleep het aan den blauwen steen.
Blauwen steen, blauwen steen !
Hij sleep het aan den blauwen steen,
Blauwen steen !

Anna is al lang begraven.
Begraven, begraven !
Anna is al lang begraven,
Begra-âven.

Toen stak hij 't in haar zijde.
Haar zijde, haar zijde !
Toen stak hij 't in haar zijde,
Haar zij-ijde !

Al onder dezen blauwen steen.
Blauwen steen, blauwen steen !
Al onder dezen blauwen steen,
Blauwen steen !

Daar kwamen drie piotjes af.
Piotjes af, piotjes af !
Daar kwamen drie piotjes af,
Piotjes af !

Anna is verrezen.
Verrezen, verrezen !
Anna is verrezen,
Verre-êzen !

En dan roepen ze allemaal te samen : Uut !

(Zie variante uit St.-Niklaas, opgeteekend door De Keersmaecker in Oostvl.^o Zanten, 15^e jg. 1940, bl. 139. Voor de 5^e en 6^e strofen, variante als koordedansliedje uit Denderleuw en Iddergem, bij De Cock en Teirlinck. Kinderspel en Kinderlust. I, bl. 47. En variante uit Turnhout, opgeteekend door E. H. J. Nuyts, bij Laura Hiel, Zing Mee, I, bl. 90.)

Rondedans : Anna-Marie Katrie.

18. — Ronde : Moet gij een koetje hebben ?
Anna-Marie, Katrie ?
Moet gij een koetje hebben,
Anna-Marie, Katrie ?
- Anna-Marie : Wat moet ik met dat koetjen doen ?
Anna-Marie, Katrie.
Wat moet ik met dat koetjen doen,
Anna-Marie, Katrie ?
- Ronde : Melken ! Melken !) bis
Anna-Marie Katrie.)
- Anna-Marie : Wat moet ik met dat melksken doen ?) bis
Anna-Marie Katrie.)
- Ronde : Rijstpap maken ! Rijstpap maken !) bis
Anna-Marie Katrie !)
- Anna-Marie : Wat moet ik met dien rijstpap doen ?) bis
Anna-Marie Katrie !)
- Ronde : Roeren ! Roeren !) bis
Anna-Marie Katrie ?)
- Anna-Marie : Mêe wat moet ik dat roeren ?) bis
Anna-Marie Katrie ?)
- Ronde : Met een pollepel ! Met een pollepel !) bis
Anna-Marie Katrie !)
- Anna-Marie : Ik heb er geen ! Ik heb er geen !) bis
Anna-Marie Katrie !)
- Ronde : Pakt de koeiesteert ! Pakt de koeiesteert !) bis
Anna-Marie Katrie !)
- Allen : 't Zal zooveel te vetter zijn !) bis
Anna-Marie Katrie !)

Dit is een rondedans. Anna-Marie Katrie, de voorzangster, staat in 't midden. De meisjes draaien in de ronde. Bij 't laatste vers, loopen ze allen, steeds hand in hand, sterregewijs en in snellen pas naar haar in 't midden toe.

(Zie varianten uit Oudenburg, opgeteekend door M. Gysseling, in Oostvl. Zanten, 14^e jg. 1939, bl. 59; en uit Blanden, opgeteekend door E. Glazenmakers, in Oostvl. Zanten, 16^e jg., 1941, bl. 216. Alsook bij Laura Hiel. Zing Mee, I, bl. 32.)

Reidans :

19. — Lange, lange reke !
Potjes en pannekes breken.
Met wat gaan we ze vermaken ?
Met stekken en met staken.
Ga me morgen rijstpap eten ?
Ja !!

(Zie een variante uit Meenen zelf, in mijn bijdrage in Oostvl. Zanten, 15^e jg. 1940, bl. 68.)

Dansrijmpje :

20. — Roedoedoe, g'en hêe geen wuf !
Ge pakt Zijnvoo zijn wuf, (zijnvoo = savoo ?)
Ge kleedt ze met een bladsavooie !
Ziehier het wuf van Roedoedoe.

Bij het balspel :

21. — A l'ordinaire !
Geef een peire, (= peer)
Geef een koek,
Al onder mijnen broek !

Bij het koordedansen :

22. — 't Zit een ratje in mien koeske, (mijn kouske)
Leontientje, haal het uut !
Ééne-keer- uut !
't Zit een ratje in mien koeske,
Leontientje, haal het uut !
Twee-keers- uut !
Enz. Drie-keers- uut !
Vier-keers- uut !

Dit is een **springliedje** bij 't dansen in de koord. Op het derde vers, dat langzamer gezegd wordt, moet het danseresje hooger springen en wordt er door degenen die de koord draaien, zo gezegd « **ingetrokken** », dit is te zeggen, wordt de koord door hen **tweemaal** onder 't danseresje door gedraaid. Men blijft voort tellen « tot z'er aan is ».

Bij het verstoppertje spelen :

23. — Duuk joe goed,
Ze zitten achter joen bloed !
Duuk joe wel,
Ze zitten achter joen vel !

Rijmpje gebruikt bij het verstoppertje spelen, dat aldaar « Katje duuk » genoemd wordt(2).

Bij het streepjesspel :

24. — Mik, mak !
Eiken hout !
Wien es 't er hier zoo stout
Om te kappen in mien hout ?
Wilt ge wedden
Voo ne fran'
Dan der één en twintig strepkes (streepjes) staan ?

Er zijn één en twintig bekleemtoonde lettergrepen in het rijmken. Dit is het spel door De Cock en Teirlinck in hun « Kinderspel en Kinderlust », VII, bl. 217-224, « Schrabjesspel » genoemd. Men kan aldaar er een dertigtal varianten vinden.

(Zie verder variante, als aftelrijmpje, uit Blanden, opgeteekend door E. Glazenmakers, in Oostvl. Zanten, 14^e jg. 1939, bl. 254; en varianten uit Dendermonde bij Laura Hiel, Kinderspelen en liedjes uit het land van Dendermonde, bl. 39.)

(2) In Moerbeke-Waas heet datzelfde spel « loere ».

Bij het spel met den zakdoek :

25. — Rondloopster : Wien zit in mijnen hof ?

Ronde : Adam ?

Rondloopster : En wie nog ?

Ronde : Eva !

Al de die die ommekieken (kijken)

Kriegen (krijgen) niet !

De rondloopster, die er aan is, loopt den buitenkant der ronde af; als ze den zakdoek achter een meisje heeft laten vallen, en ze heel de ronde kan omloopen zonder dat het bewuste meisje het gemerkt heeft, mag ze dit medespelertje « aanslaan », wanneer ze terug op de hoogte van dat meisje komt, en dit laatste moet dan « de pap gaan roeren in 't midden ».

(Zie varianten uit St.-Niklaas in Oostvl. Zanten, 15^e jg. 1940, bl. 141; en uit Jette, opgeteekend door Laura Hiel, in Zing Mee, I, bl. 80.)

De volgende drie zijn **aftebrijmpjes** :

26. — Onze Lieve Vrouw had een blauw kleedjen aan.

Hoeveel knopjes (knoopjes) staan er aan ?

Vier ! (zegt b.v. het kindje waarop « aan » viel. Dan wordt voortgeteld :)

Een, twee, drie, vier !

('t Kind op wien « vier » valt is er dan aan.)

(Zie varianten uit Eekloo, opgeteekend door Cl. Trefois in Oostvl. Zanten, 7^e jg. 1932, bl. 17; en uit Blanden, opgeteekend door E. Glazenmakers in Oostvl. Zanten, 14^e jg. 1939, bl. 253.)

27. — Jantje moest patatten schellen,

En hij vond zijn meske niet.

En hij zei : Een, twee, drie.

En hij vond het nog nie.

En hij zei : Een, twee, drie, vier, vijf.

En hij vond het in nen vuilen, vuilen bak.

(Zie variante uit Waarschoot door Cl. Trefois opgeteekend in Oostvl. Zanten, 6^e jg. 1931, bl. 82; en uit Kortrijk, in « Rond den Heerd », III, 40, ook bij De Cock en Teirlinck, Kinderlust en Kinderspel, IV, 288.)

28. — Onder de piano staat er een glas bier.

En die er van drinkt :

Stinkt !

7^e jg. 1932, bl. 16; uit Blanden, opgeteekend door E. Glazenmakers in Oostvl. Zanten, 14^e jg. 1939, bl. 73; uit Sint-Niklaas (Waas), opgeteekend door De Keersmaecker, in Oostvl. Zanten, 15^e jg. 1940, bl. 65.)

De vijf volgende rijmpjes zijn **wangebeden** :

29. — Moeder, vader,

'k Hê hunger.

Waar ?

Daar !

	×	×
×	O	×
	×	

Is een **wankruisteeken**. Moeder (op 't voorhoofd), vader (op de borst), 'k hê hunger (links), waar (rechts). En op « daar » gaat den vinger in den mond, in 't midden.

30. — Au nom du Père,
Des pommes de terre,
Des abricots,
Bravo !

Ook dit fransche rijmpje werd, in 1942, onder de schoolkinderen van Meenen opgeteekend.

31. — Onze vader, die in de herberg zit,
Geef ons heden onzen dagelijkschen druppel,
En vergeef ons onze schulden,
Gelijk wij vergeven de bazen die ons een slechten
druppel geven,
En leid ons niet in slechte herbergen,
Maar verlos ons van de leege pinten.
Amen.

Is de zoogenaamde : « **Onze vader van den dronkaard** » :

32. — Wees Gegroet,
De pap is goed !

33. — Amen,
Als 't kermis is, staan er kramen !

(Zie variante uit St.-Niklaas, opgeteekend door De Keersmaecker in Oostvl. Zanten, 16^e jg. 1941, bl. 97.)

Al deze rijmpjes werden opgeteekend in de jaren 1941-1943 door
JOS. VERMEULEN.

(*Wordt voortgezet*).

IN MEMORIAM.

PROF. KAREL VERLAT (1889-1944):

Was een van onze oudste en getrouwste leden. Ofschoon economist en bijgevolg op de practische werkelijkheid afgestemd, was Karel Verlat in den grond een estheet en een artist. Hij had een bijzondere voorkeur voor de folklore en de schilderachtigheid van het volksleven. Hij was buitengewoon veelzijdig en had belangstelling voor alle uitingen van het sociale leven. Een doorgaans zeer bedrijvige man, publiceerde hij nochtans niet veel. Hij was de zoon van den beroemden Antwerpschen schilder en directeur van de Koninklijke Academie van Schoone Kunsten, Karel Verlat. Over zijn vader publiceerde hij samen met zijn zuster Victoire een in 't Fransch geschreven werk : Charles Verlat, uitgegeven door de firma Opdebeek te Antwerpen in 1925. Zelf teekende en schilderde hij (was leerling van de Academie te Antwerpen), componeerde muziek, te Antwerpen uitgevoerd, maar onuitgegeven gebleven, deed aan literatuur. Vooraleer docent te worden aan de Gentsche Universiteit (7-10-25) was hij leeraar aan de Sociale School te Antwerpen. Als zoodanig schreef hij artikels over sociologische en economische onderwerpen in dagbladen en tijdschriften, uitgebreider studies bleven in porte-feuille. Te Gent doceerde hij « Encyclopedie van de handels- en economische wetenschappen » en « Documentatie ». Sedert 1935 voerde hij den eere-titel van professor aan de Hoogere School voor Handels- en Economische Wetenschappen.

Hij werd geboren te Antwerpen op 9 Febr. 1889 en overleed schielijk in zijn geboortestad op 15 April 1944. Wij zullen zijn aandenken in den Bond trouw bewaren !

P. D. K.

Boekbesprekingen.

DEFRAEYE (Leon). — Zoutenaaië. *Geschiedkundige Snipperijen*. — Uitgever: Leon Defraeye, Deerlijk, z.j. (1943), 63 blz. met portret van den schrijver. Prijs: 16 fr., te storten op postcheckrekening n° 3256.90 van L. Defraeye.

In dit boekje heeft S. verzameld alles wat hij in geschiedkundige werken en in dag- en weekbladen gevonden heeft over de minst bevolkte gemeente van ons land en tracht alzoo te bewijzen dat iedere gemeente, hoe onaanzienlijk ook, haar geschiedenis heeft.

Ziehier de inhoud: Zoetenaaië of Zoutenaaië. Zeven bijdragen over Zoutenaaië door S. gepubliceerd in weekbladen. Zeven bijdragen over Zoutenaaië door andere schrijvers. Bronnenopgave uit het *Woordenboek der Toponymie* door Karel de Flou. Allerlei uittreksels uit geschiedkundige werken. Over het gedicht « Zoetenaaië, tooverschoone... » van Borüra Derü.

Twee andere gedichten over Zoutenaaië worden nog in dit werk vermeld, nl. « Naar Zoutenaye weg en weere in Mei 1920 » en « Brussel-Zoutenaye » door den E. H. G. Bouquet, gewezen onderpastoor van Krombeke.

Een alleszins interessante bijdrage tot de heemkunde van West-Vlaanderen.

F. V. Es.

KEYSER (Prof. Dr P. De). — *Virginie Loveling als Folkloriste 1836-1923*. Privaat-druk ter herinnering aan een edel en welbesteed leven in dienst van de Vlaamsche letteren en folklore, z.j. (1943), 108 blz. Geïllustreerd.

Het doel van S. was de beteekenis van Virginie Loveling als folkloriste in dit werk te doen kennen aan de hand van een keus uit het opzettelijk door haar verzamelde folkloristisch materiaal, dat zij publiceerde in *Volkskunde* (1894-1903). Het besluit van S. luidt dat V. L. slechts een « zantster » was, « maar welk een zantster, een die haar letterkundige roeping niet kon, noch mocht verloochenen ».

Na een beknopte, maar klare inleiding over V. L.'s leven en werk, waarin wij o.a. door twee harer brieven aan Alfons De Cock haar manier van sprookjesnoteering leeren kennen, werden volgende bijdragen uit *Volkskunde* opgenomen: Een staaltje van Boerenspraak; het sprookje: Van de schoone Visioene; twee typen: Trees de Waarzegster; Boer Vekeman, de Parochievrijer; drie schetsen, waarin V. L. in een bepaald aantal bladzijden zooveel mogelijk folkloristisch materiaal verwerkt: Melk te drinken geven; Een Parel op het Oog; Menschenzalf.

S. haalt in zijn inleiding meermaals Mejuffer Rosa Minnaert aan, die in 1942, op zijn voorstel, een licentiaatswerk schreef over V. L. als folkloriste, dat wij hopen binnenkort te zien verschijnen.

Dit werkje, zonder naam van drukker, is typografisch zeer verzorgd, op mooi papier uitgegeven en geïllustreerd door Herman Verbaere.

F. V. Es.

GESSLER (Jan). — *Une Pénalité ancienne: Le Port des Pierres de Justice*. Overdruk van de *Revue belge de Philologie et d'Histoire*, XXI (1943), blz. 113-139, met twee illustraties. Brussel, 1943.

S. betoogt aan de hand van talrijke documenten dat het dragen van strafsteenen, vooral opgelegd aan vrouwen, oorspronkelijk een lijfstraf was, die meer en meer een publiek karakter kreeg, om eindelijk een onteerende straf te worden. Deze straf was van haar oorsprong af slechts bijkomend en voorwaardelijk, want alleen die personen waren eraan onderworpen, welke niet de boete konden betalen, waarin zij wegens openbare vecht- en twistpartijen geslagen waren. Al de strafsteenen waren niet gebeeldhouwd zooals de « Klapperstein », te Mulhouse, en « la Pierre des Bavardes », te Orléans. S. verwerpt de meening van Ad. Reinach, dat de eerste van vermelde steenen zou herinneren aan het hoofd der Gorgone, en handelt om te eindigen over verschillende « surrogaten » der strafsteenen: de « tonne », de « cuyp » of de « houten huycck » in de Nederlanden, de « Maulkorb » in Duitschland, de « scold's bridle » in Engeland, de « Fiedel » of « Geige », « psaltérion » of « violon » in Duitschland en Frankrijk. Zeer flink gedocumenteerde studie, die getuigt van de groote belezenheid van den schrijver.

F. V. Es.

DIERICKX (M. — S. J.). — *Geschiedenis van Zingem*. — N. V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen, 1943, 120 blz., met 28 illustraties. Prijs: 20 fr.

« Heureux les peuples sans histoire ! » Totnogtoe was de geschiedenis van Zingem, deze half landbouw-, half industriele gemeente in Zuid-Oost-Vlaanderen, dicht bij Oudenaarde, nog niet geboekt geworden, alhoewel dit dorp gansch Vlaanderen door bekend was voor den hevigen politieken strijd, die er bij iedere verkiezing gevoerd werd. De Potter en

Broeckaert hebben hun **Geschiedenis van de Gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen** gestaakt in 1903, na slechts enkele gemeenten van het arrondissement Oudenaarde behandeld te hebben. De S. stond dus om zoo te zeggen op onontgonnen terrein. Het geschiedkundig beeld dat hij van zijn geboortedorp met liefde weergegeven heeft, mag als geslaagd beschouwd worden, niettegenstaande te veel uitweidingen op algemeen historisch gebied, die geen belang hebben voor de locale geschiedenis van Zingem, en eenige détailfouten, b.v. waar S. nog beweert dat « een aantal vooraanstaande Gentenaars moesten in boetekleed den strop om den hals ootmoedig vergiffenis vragen » aan Keizer Karel in 1540. Het waren de Kreesers of haagpoorters alleen die deze smadelijke straf ondergingen.

Het best geslaagde hoofdstuk is dat handelend over de Kerk. Een aantal interessante santeekeningen sluiten dit mooi uitgegeven en rijk geïllustreerd werk. F. V. Es.

DE SCHUYTER (J.). — **Zatte Processie.**

Van de hand van J. De Schuyter, schrijver van **Antwerpsche Typen**, waarover wij destijds eenige gunstige regelen hebben geschreven, is een nieuw werk verschenen getiteld **Zatte processie**. Hiermede wordt bedoeld wat wij in het Gentsch noemen een zattepartieje. In tegenstelling met de Gentsche typen, we bedoelen hier vooral de ouden, waaronder afschuwelijke dronkaards waren, die iedereen verrachtte, zijn de Antwerpsche drinkebroers fatsoenlijke lui.

Geen krapuleuze termen, geen weerzinwekkende uitdrukkingen, neen, lolle, zuivere lolle, waarbij zij zich zeer sympathiek voordoen.

Men zal het boek met groot genoegen lezen, want J. De Schuyter kan eenvoudig en sierlijk vertellen, dat is een gave die hij in ruime mate bezit. De woorden passen aan de typen en de uitdrukkingen aan de toestanden.

Warm aanbevolen.

L. L. C.

LINDEMANS, Dr Jan. — **Hoe maak ik mijn stamboom op?** — Antwerpen, N. V. Standaard-Boekhandel, 1942. Prijs: 15 fr.

Dit handig boekje, dat zich bescheiden aandient als een kleine inleiding tot de Vlaamsche **Familiageschiedenis**, is na de uitgave in brochure-vorm van 1941 de 2^e onveranderde druk van een voortaan onmisbare leidraad voor den Vlaamschen folklorist op het gebied van de familiekunde. Op een paar inleidende beschouwingen over het belang en het goed recht van het onderzoek naar eigen afstamming, wordt door voorbeelden geleerd hoe men een voorouderstafel opmaakt, welke documenten, o.a. portretten, doodsbrieven, enz. daarvoor kunnen aangewend worden, waar men die vindt, in familiepapieren, registers van den burgerlijken stand, archieven. Hierop volgen beknopte, doch wetenschappelijk verantwoorde, wetenswaardigheden over doopnamen, familienamen om te sluiten met een kijkje op de heraldiek en de « sprekende wapens ». In zijn aard een volmaakt leerboekje, uitmuntend door helderheid van inhoud en taal, zonder pretentie, doch degelijk als zijn geleerde samensteller, en dat gewis groote diensten zal bewijzen aan de met den dag talrijker wordende liefhebbers van genealogische navorschingen. Aan onze Oostvlaamsche folkloristen, die hun kwartierstaten willen opstellen, warm aanbevolen !

P. D. K.

Inleiding tot de Heemkunde. — Nr 1 der Heemkundige Bibliotheek onder leiding van Jozef Van Overstraeten. 1943. N. V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen, 75 blz. Prijs: 15 fr.

Het mag voorzeker een gelukkige gedachte van den Voorzitter van het Verbond voor Heemkunde genoemd worden in dit eerste deel der Heemkundige Bibliotheek de voornaamste bijdragen uit de eerste zes nummers van het tijdschrift « Heemkunde », die sedert lang volledig uitverkocht zijn, gebundeld te hebben. Nu de heemkunde in het brandpunt der belangstelling staat van al degenen, die liefde voor eigen streek en volk voelen, zin hebben voor geestesverrijking en -verruiming en meteen mede willen helpen tot de ontwikkeling der eigen-volkscultuur, zal dit werkje velen welkom zijn, omdat het bondig, maar methodisch, vaste leiding geeft en tevens hun een klaren kijk verleent op de beteekenis en de doelstellingen der heemkunde, d.i. « de beoefening van alle wetenschappen, zelfs de toegepaste, op het plaatselijk plan, in het locale en regionale raam. »

Ziehier de inhoud van dit werkje :

J. Van Overstraeten : **Wat is Heemkunde?** — Werk voor onze Heemkundigen en onze Studiekringen.

Prof. Dr Stan Leurs : **Kunstgeschiedenis, Oudheidkunde en Heemkunde.** — Regelen voor het opmaken van de voorloopige lijst der Vlaamsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst.

M. J. Liesenborghs : **Dagbladwetenschap, Dagbladkunde en Heemkunde.**

Dr E. Tieleman : **Sibbekunde en Heemkunde.**

Prof. Dr H. J. Vande Wyer en Dr H. Draye : **Toponymie en Heemkunde.**

V. Verstegen O. F. M. : **Dialectologie en Heemkunde.**

Prof. Dr P. De Keyser : **Is een Instituut voor Heemkunde gewenscht?**

Zoals de inhoudstafel het aanwijst, is het overzicht der verschillende wetenschappen, die kunnen beoefend worden met betrekking tot het heem, nog onvolledig. Maar een tweede deel wordt beloofd, dat dit overzicht zal aanvullen. Wij zien dan ook met belangstelling het verschijnen ervan tegemoet.

F. V. Es.

LATTIN (AMAND DE). — Het Marktlied. Wat de Liedjeszangers zongen. — Antwerpen, N. V. Standaard-Boekhandel, 1943, 103 blz., geïllustreerd. Prijs: 38 fr.

De studie van het volkslied in 't algemeen dagteekent reeds in Vlaanderen van uit de eerste helft der vorige eeuw. Hoffmann von Fallersleben en J. F. Willems waren de groote voorgangers in deze studie, die talrijke degelijke verzamelingen op haar actief heeft, o.a. het standaardwerk van Florimond Van Duyse, « Het Oude Nederlandsche Lied » (1900-1908) en het onlangs verschenen schattig werkje van P. Heyns, « Volksliederen » (1941) (met rijke bibliografie).

Aan P. de Mont komt nochtans de eer toe de eerste in Vlaanderen de aandacht der folkloristen gevestigd te hebben op dezen specialen tak van het volkslied, n.l. het marktlied, en op de liedjeszangers, « de allerlaatste, ook allerlaagste incarnatie van de middeleeuwsche minnezangers, ja, van de Oudhelleensche rhapsode », in zijn vervolgartikel « Onze Vlaamsche Componisten of Liedjeszangers », verschenen in « Volkskunde », III (1819) en VIII (1895-96). Veel over hetzelfde onderwerp ligt verspreid in onze verschillende folkloristische tijdschriften.

Amand de Lattin, na zijn stadsgenoot Jan de Schuyter, die ook een werkje uitgaf: « Over Rolzangers en Rolzangersliederen » (1934), wil in deze studie ons een gedachte geven « over het volkslied zoals onze markt-zangers het opvatten en verspreid hebben in hun pelgrimaties doorheen het Vlaamsche land. » Zijn voornaamste bronnen waren de vier verzamelingen marktliederden uit de Antwerpsche stadsbibliotheek en de acht lijvige bundels marktliederden uit het Antwerpsch Museum voor Folklore.

Hij deelde zijn stof volgenderwijze in: De achttiendeuwsche liedjesdrukkers. De liedjeszanger als berichtenbrenger van felle gebeurtenissen: de moorden, de rampen. Napoleon. De niet tragische actualiteiten. Over den « armen werkman » en de arme kindertjes. Van den vagebond, den kleinen postiljon, Pierlala en den duivel Peer. Over de liefde, de meisjesverleiders en kluchtige liedjes over de minnarij. De deserteurs en hun « malheurs ». Het laatste hoofdstuk is gewijd aan de beteekenis van het marktlied, van de liedjeszangers en van de liedjesdrukkers.

Nevens de werken van Van Kenhove en Lepage: « Het Volksleven in het Straatlied » (1932), van Dr Wouters en Dr J. Moorman: « Het straatlied » (1933-1934), slaat dit anders typographisch goed verzorgd en mooi geïllustreerd werkje maar een pover figuur. Veel nieuws bevat het zeker niet en de auteur had, gelet op de rijke verzameling documenten, waarover hij beschikte, zeker wat meer kunnen presteeren dan een gewoon vulgarisatiewerkje. Geen folklorist zou nog durven onderschrijven dat « de folklore dood verleden is » (blz. 100), alhoewel vele buitenstaanders nog denken dat de folklore « l'inventaire des choses mortes » is, zoals Mr Edm. Picard eens beweerde, wat valsch is, want de folkloristische verschijnselen zullen bestaan zoolang het menschdom bestaat. Ze evolueeren, ze wijzigen zich wel, maar sterven doen zij niet. Waar schrijver beweert dat « onze meeste liederden werdert opgeteekend door J. F. Willems en Prudens van Duyse » (blz. 3), meenen wij dat de « Dendermondsche bard » hier moet vervangen worden door zijn zoon Florimond.

F. V. Es.

AAN ONZE LEZERS.

Het « Waasch Sagenboek » is verschenen.

Door omstandigheden buiten onzen wil — onze drukkerij moest gedurende bijna twee maanden de noodige electriche drijfkracht ontberen — kan thans pas ons tweede nummer van de pers komen. Men gelieve ons te verontschuldigen.

Zoo komt het tevens, dat we ook nu eerst in de gelegenheid zijn, U het verschijnen aan te kondigen van onze lang-verwachte extra-uitgave, het in onzen Alfons de Cock-prijskamp van 1942 geprimeerde « WAASCH SAGENBOEK » van den Heer Fernand van Es.

Het is een stevig boek geworden van 216 bladzijden, dat al de opgeteekende sagen van het Waasland: Mythologische sagen, Duivelsagen, Legenden of Echte Kristelijke sagen, en historische sagen, samen met al de spotnamen en spotgezegden op de Waassche plaatsen en de Wazenaars, bevat. Geen enkel folklorist of heemkundige zal dit boek, den waardigen tegenhanger van het « Brabantsch Sagenboek » van Alf. De Cock en Isidoor Teirlinck, voortaan willen of kunnen missen.

Het kost 70 fr. Voor onze leden is de gunstprijs: 65 fr. Men schrijve spoedig in. Alle stortingen op postrekening: 969.46. Bond der Oostvlaamsche Folkloristen, Bouwmeestersstraat, 39, St.-Amandsberg-Gent.

Verantw. Hoofdopsteller: Fern. Van Es, Groendreef, 114, Lokeren.
Drukk. v/h Ad. Hoste, N. V., Galgenberg, 21-23, Gent. — Directeur: M. Deval. — P-304.